

Populärlitteraturens relevans i klassrummet

- En intersektionell analys av Hungerspelen med fokus på köns- och klasstrukturer

Christian Lindell

Självständigt arbete på grundnivå (kandidatexamen), 10 poäng / 15 hp

Halmstad 2014-05-09

Abstract

Synen på litteratur har under senare tid vidgats, då kanon har fått sällskap av nyutgiven litteratur. Skolor köper in klassuppsättningar av populärlitteratur i undervisnings syfte och tröskeln mellan "ett högt och ett lågt" är inte längre lika hög. Syftet med läsningen är bland annat att hjälpa elever att utveckla ett demokratiskt synsätt. Den här uppsatsen argumenterar för att populärlitteraturen borde få större plats i undervisningen i svenskämnet och med stöd i tidigare forskning analyseras *Hungerspelen* av Suzanne Collins utifrån det intersektionella perspektivet med fokus på köns- och klasstrukturer.

Undersökningen visar att *Hungerspelen* innehåller flera viktiga faktorer som kan inkluderas i litteraturundervisningen, inte minst i utvecklandet av elevens demokratiska förhållningssätt och självinsikt. Ett av de huvudsakliga fynden rör Katniss rörlighet inom ramarna för Panems maktstrukturer och kan ses som en avgörande faktor för hennes klassresa och uppbrott med sin föreskrivna könsroll.

Nyckelord: Hungerspelen, klasstrukturer, könsstrukturer, populärlitteratur, intersektionalitet

Innehåll

1 Bakgrund.....	3
1.2 Syfte och frågeställning	6
1.3 Avgränsning	6
1.4 Teori och metod	6
2 Vad säger svenskämnet i Lgy11 om skönlitteratur?.....	8
2.1 Skönlitteraturen i Svenska 1.....	8
2.2 Skönlitteraturen i Svenska 2.....	9
2.3 Skönlitteraturen i Svenska 3.....	10
2.4 En kort sammanfattning.....	10
3 Tidigare forskning	11
3.1 Hungerspelen och klassbegreppet	11
3.2 Hungerspelen och genusperspektivet.....	12
4 Analys	14
4.1 Panem, hungerspelen och slåttern	14
4.2 Distrikt 12 och klassresan	16
4.3 Katniss - flickan det slog gnistor om	20
5 Resultat och slutdiskussion	23
5.1 Komplikationerna i Panem	23
5.2 <i>Hungerspelen</i> i undervisningen	25
5 Litteraturlista	28

1 Bakgrund

De klassiska verk som vanligtvis associeras med kanon har under senare tid fått sällskap av modernare litteratur, sådan som beskriver och problematiserar vår egen samtid. Synen på litteratur har vidgats, inte minst med stöd i faktumet att dagens skolor i allt högre grad köper in klassuppsättningar av i stort sett nytutgiven litteratur. Persson (2007) diskuterar den förändring som svenskämnet står inför och refererar till Malmgren (2003) som efterlyser en förnyelse i diskussionen om elevernas demokratiutveckling, vilken behöver bemötas med en ny form av kulturanalytisk kompetens (s. 248). Den moderna synen på kanoniserade texter, också kulturellt och demokratiskt viktig litteratur, verkar alltså kräva ett vidare förhållningssätt där läraren genomgående förhåller sig till och inte undviker sådana för eleven relevanta ämnen som sexualitet, klass och etnicitet (s. 251).

Dock är det av stor vikt att läsningen av litteratur i klassrummet inte sker ogrundat. Tanken med litteraturen i skolan är att man får till stånd ett deliberativt samtal. Risken är naturligtvis att flerstämmigheten får kliva åt sidan för maktstarka klassrumsdynamiska krafter¹, vilket eventuellt resulterar i att reflektionen kring det lästa sker i ett odemokratiskt samtal, i vilket alla elever inte får komma till tals. Det är i slutändan lärarens ansvar att så inte sker. Det deliberativa samtalet bygger till stor del på det flerspråkiga klassrummet, där olika röster får komma till tals och tillsammans problematisera exempelvis hierarkiska strukturer och klassfrågor. Om syftet med litteraturläsningen är att faktiskt belysa ett sådant förhållningssätt behöver även läraren implementera samma samtalsform i klassrummet.

Förändringen som Molloy åberopar finner även stöd i Lgy11 där skolans värdegrund och uppgift delvis formuleras följande:

Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Undervisningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

Skolverket (2011)

---

¹ Molloy (2002) i Persson (2007, s. 254).

Det finns stöd för hur demokratiska värderingar i samband med litteraturläsning kan utvecklas och hjälpa eleven mot en kritisk men konstruktiv syn på omvärlden. Ironiskt nog verkar omvärlden förändras i allt snabbare takt medan synen på litteraturen, vars syfte bland annat är att undervisa läsaren om samtida idéströmningar, verkar inte förändras i samma hastighet.

Öhman (2008) kritiserar den generella synen på litteratur, där ett "högt och ett lågt" i alltför stor grad får påverka undervisningen. Kritiken rör bland annat motståndet mot modern skönlitteratur, vilket ju också innefattar populärlitteratur, och den kunskap om samtiden som riskerar att gå förlorad. Öhman hävdar att motståndet mot populärlitteratur inte är rimligt, eftersom populärlitterära texter är en viktig beståndsdel för att få kunskap om exempelvis makthierarkiska strukturer och klasskillnader (s. 104). Berättartekniken i populärlitteraturen, å andra sidan, utmanar de traditionella textstrukturerna, inte minst i samband med vår digitala samtid. Det är inte längre lika självklart hur en berättelse ska berättas. Modernismens skönlitteratur, menar Öhman, har hyllats för sina formexperiment, medan litteratur med karaktärer av "kött och blod" kanoniserades. Konflikten grundades "i en utveckling av, och ibland en kamp mellan, i huvudsak olika estetiska repertoarer" (s. 100). Om kanoniserade texter upprätthöll idén om den oberoende konsten, belyste populärlitteraturen för sin tid vardagliga erfarenheter. De genrer som inte förhöll sig till de högkulturella normerna föll bort och ansågs vara usel litteratur. Nya genrer gav också upphov till nya ämnen och nya grupper av människor att skriva om, vilket i förlängningen också väckte frågan om det var viktigare "hur" en berättelse gestaltas snarare än "vad" den berättar. Skönlitterära genrer marginaliserades utanför kanon och därför, hävdar Öhman, förbisåg man viktiga iakttagelser om den egna samtiden.

De texter som generellt tillskrivs en större betydelse brukar ses som en del av den västerländska kanon. Texterna har det gemensamt att de förmedlar exempelvis viktig kunskap om kulturella företeelser och samhällsutveckling, den grund på vilken vårt samhälle vilar på idag. Å andra sidan kan de klassiska verken delas upp i moderna genrer, så som vi ser på populärlitteratur idag.

I skolan behöver litteraturen, till viss grad, motiveras med ett tydligt ändamål och som en del av en kunskapsutvecklingsprocess. I ett utbildningssammanhang blir frågan aningen komplicerad eftersom litteraturläsning i skola och högre utbildning inte är lika

öppen för "språkliga eller moraliska avvikelser" och på så vis kan innehållslig kunskap omedvetet väljas bort av läraren. Intensiva kulturella och samhälleliga förändringar har ställt frågan om litteraturens syfte och värden på sin spets (Persson 2007, s. 6). Frågan blir då om inte populärlitteraturen förtjänar större utrymme i klassrummet, främst med stöd i det deliberativa samtalet, men också i faktumet att populärlitteraturen är en viktig källa för elevens demokratiutveckling. Klassiska verk svarar inte längre till dagens samhälle och är inte längre berättartekniskt eller språkligt lika relevanta för eleverna som moderna texter. Utan att förneka det innehållsliga värdet i den äldre litteraturen finns det anledning att revidera synen på populärlitteratur och istället ställa frågan "vad" är det texterna berättar, snarare än "hur" innehållet förmedlas (Persson 2007, s. 252). Föreställningen om höga språkliga nivåer får inte bli ett hinder för vad texten försöker förmedla. Populärlitteraturen kan vara en viktig funktion i elevens demokratitänk, och inom ramarna för den lästa texten får eleven möjlighet att problematisera sitt förhållande till det egna samhället.

Verket som undersöks i den här uppsatsen kommer här också betraktas som ett viktigt redskap i klassrummet, nämligen *Hungerspelen* av Suzanne Collins. Relationen mellan individen och samhället kommer att vara föremål för undersökningen och de dynamiska faktorerna som påverkar livssituationerna kommer att undersökas genom en intersektionell maktanalys med fokus på främst köns- och klasstrukturer.

I korthet handlar *Hungerspelen* om hur ett framtida Nordamerika har förändrats efter ett omfattande krig och staten heter nu Panem. Staten är totalitär, det vill säga att invånarna är övervakade och minsta brott mot lagen straffas hårt. Varje år organiseras hungerspelen, ett våldsamt spel där varje distrikt i Panem väljer ut två stycken av sina unga mellan 12 -18 år för att delta. Ungdomarna måste döda varandra tills en ensam vinnare kan utkoras. Hela spelet sänds direkt i TV runt om i Panem. Katniss, bokens huvudkaraktär, kommer från Distrikt 12, det fattigaste distriktet i Panem. Hon dras in i hungerspelen och utmanar samtidigt systemet, däribland President Snow själv.

Hungerspelen kan ses som en dystopi. Nationalencyklopedin definierar dystopigenren "i litteraturen en skildring av ett inhumant, ofta totalitärt framtida samhälle" (ne.se). Tillsammans med redan kanoniserade verk, exempelvis *Du Sköna Nya Värld, 1984* och *Kallocain*, vilka alla beskriver och gestaltar en hypotetisk framtida samhällsproblematik, kommer *Hungerspelen* ses som en del av dystopigenren och som ett verk som problematiserar samtida strukturella problem. Det är med den utgångspunkten som

undersökningen ämnar att diskutera huruvida populärlitteraturen bör ges större plats i dagens undervisning. Resultaten kommer att sättas i relation till den pågående debatten huruvida populärlitteratur kan ta plats i den svenska skolan.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med den här uppsatsen är att utifrån en intersektionell analys problematisera i huvudsak köns - och klasstrukturer i *Hungerspelen*. Analysen kommer även beröra etnicitet, regionalitet och sexualitet. Dessutom syftar analysen till att synliggöra eventuell samtidskritik i syfte att visa på den kritiska potentialen som finns i texten.

1. På vilka sätt kan man argumentera för att *Hungerspelen* problematiserar och utmanar traditionella könsroller och klasstrukturer?
2. Hur kan man argumentera för att Katniss innehar en maktposition och vilka faktorer möjliggör hennes makt?

1.3 Avgränsning

På grund av angiven tidsfrist och sidomfång kommer endast den första delen i trilogin *Hungerspelen* att analyseras, främst därför att beskrivningen av samhället och problematiken är som tydligast i första boken. Det bör för tydlighetens skull noteras att både trilogin och första boken heter *Hungerspelen*. Verket kommer att läsas och analyseras på svenska, och inte på sitt originalspråk - engelska, då uppsatsen behandlar undervisningen i svenskämnet och inget annat. Utrymmet för populärlitteratur i Lgy11 kommer att redogöras för utifrån svenskämnets övergripande syfte och centrala innehåll för Svenska 1, Svenska 2 och Svenska 3 vilket presenteras i kapitel två.

1.4 Teori och metod

Undersökningen inleds med ett redogörande för skönlitteratur i ämnet svenska i kursplanen för gymnasieskola (Lgy11). Med utgångspunkt i tidigare forskning kommer *Hungerspelen* att närläsas och analyseras utifrån det intersektionella perspektivet med en traditionell hermeneutisk metod och närläsning. Intersektionalitetsbegreppet förklaras av De los Reyes (2007) som hävdar att det tidigare har funnits en överfokusering på exempelvis dikotomin

mellan män och kvinnor, samtidigt som det har tagits för lite hänsyn till komplexiteten mellan motsatsparen. Med det i åtanke kan ett intersektionellt förhållningssätt ses som ett viktigt redskap för att "problematiska maktens komplexa konstruktion utan att fastna i ett kategoriseringstänkande" (s. 90). Det intersektionella perspektivet kan alltså inte bara fungera som ett viktigt verktyg för att synliggöra flera faktorer. Dessutom kan dynamiska aspekter och relationer problematiseras då utgångspunkten inom intersektionaliteten, till viss del, bygger på att företeelser är påverkbara av en rad olika faktorer, exempelvis klass, kön, ålder, regionalitet och etnicitet. De los Reyes förklarar att intersektionaliteten har haft en tydlig relation till feminismen då den har används "som en central komponent i maktens konstituering" (s.7). Kopplingen mellan kön och klass är alltså ingen ny företeelse ur ett intersektionellt perspektiv.

2 Vad säger svenskämnet i Lgy11 om skönlitteratur?

Kursplanen för ämnet svenska inleds med orden att "kärnan i ämnet svenska är språk och litteratur" (Skolverket 2011, s. 160). Skrivningen förklaras med att, exempelvis, skönlitteratur samt texter av olika slag hjälper människan att förstå både sin omgivning och sig själv. Under rubriken "ämnets syfte" sägs att skönlitteraturen ska fungera som ett verktyg som ska redogöra för kulturella skillnader och den ska vara ett sätt för eleven att förstå olikheter hos människor samt att "se det särskiljande som det allmänmänskliga i tid och rum" (s. 160). Tillsammans med språkutveckling och kritisk tänkande så anses skönlitteraturen och andra texter vara några av de mest centrala ämnena i svenskämnet.

Det följande avsnittet som handlar om de förutsättningar som undervisningen ska ge eleven är sammanfattade i nio olika punkter. Av dessa nio punkter upptar skönlitterära kunskapsmål tre punkter vilka poängterar att eleven ska ges möjlighet att förvärva kunskaper i både svenska och internationella verk. Svenskundervisningen ska även inkludera genrekunskap i vilken berättartekniska och stilistiska drag ska förekomma, även i relation till "film och andra medier" (s. 161). Skönlitteratur skriven av både män och kvinnor ska inbegripas i undervisningen från olika tider och eleven ska kunna sätta sig i och "reflektera över det lästa".

2.1 Skönlitteraturen i Svenska 1

Svenskkursen Svenska 1 bygger på de kunskaper som undervisningen i grundskolan ger och har ett relativt stort fokus på retorik och presentationsteknik. Undervisningen om skönlitteratur är inkluderad även här, om än inte lika utförligt förklarad. Gymnasieelever som läser Svenska 1 ska efter avslutad kurs ha kunskaper om litteratur som är skriven av både kvinnor och män från olika tider. Dessutom så måste undervisningen innehålla centrala motiv, berättartekniker och vanliga stildrag i fiktivt berättande (s. 162).

För att eleven ska bli godkänd och få betyget E krävs det att eleven översiktligt kan återge innehållet i centrala svenska och internationella skönlitterära verk. Eleven förväntas också kunna redogöra för några gemensamma teman mellan olika verk och kunna "återge **någon** iakttagelse" (s. 162) av det lästa.

För betyget C är kunskapskraven höjda och eleven förväntas ta hjälp av stilistiska och berättartekniska begrepp i sin reflektion av det lästa. Redogörelsen mellan olika verk ska vara utförlig och elevens iakttagelser ska vara välgrundade.

De två första formuleringarna för betyget A är desamma som för betyget C. Betyget A kräver att eleven utförligt kan redogöra för olika motiv och teman mellan svenska och internationella verk. Iakttagelserna som grundar sig i berättandet ska vara nyanserade samt relatera till innehållet i litteraturen och på ett relevant sätt relatera till allmänmänskliga förhållanden (s. 165).

2.2 Skönlitteraturen i Svenska 2

I Svenska 2 skiftar förhållningssättet till litteraturen gradvis i förhållande till skönlitteraturen i Svenska 1. Av de sex punkter som sammanfattar det centrala innehållet berör två stycken litteratur på något vis. De allmänmänskliga förhållandena som finns som ett kriterium för betyget A i Svenska 1 får nu sällskap av en vidare syn på litteraturbegreppet. Eleverna ska i undervisningen komma i kontakt med litteratur som relaterar till samhällsutveckling och till frågan om hur litteraturen påverkar och påverkas av idéströmningar genom tid. För att eleverna ska lära sig att avkoda texterna, både svenska och internationella, ska det centrala innehållet i undervisningen ge eleverna kunskaper om centrala litteraturvetenskapliga begrepp. Till skillnad från Svenska 1 där de allmänmänskliga förhållandena först dök upp under betyget A, syftar undervisningen i Svenska 2 redan i det centrala innehållet till att upplysa och utbilda eleverna i hur litteraturen kan påverka samhället och vice versa. Sambandet och relationen mellan dessa ska uppta en tredjedel av undervisningen, förutsatt att läraren tolkar och värderar varje punkt i det centrala innehållet lika och undervisar därefter.

Betygskriterierna har ett avgörande fokus på elevernas olika förmågor att kunna relatera och problematisera litteraturens ställning i samhället och att idéer och tankar har påverkats av och påverkar litteraturen. I förhållande till betygskraven för betyget A i Svenska 1, måste eleverna från början i Svenska 2 kunna hitta faktorer i litteraturen som till viss grad kan härledas till allmänmänskliga förhållanden. Ur ett kognitivt perspektiv ställs alltså högre krav, då eleverna ska kunna se och förstå hur litteraturen påverkar och förändrar, och i förlängningen speglar samhället, om än subjektivt och i sin tur påverkat av inre och yttre faktorer.

2.3 Skönlitteraturen i Svenska 3

Det centrala innehållet i Svenska 3 syftar till att undervisningen ska inkludera prosa, lyrik och dramatik. Ur ett generellt perspektiv, om man får tillåtelse att gradera de olika litterära uttrycksformerna, fokuserar undervisningen i Svenska 3 på de former som kan anses vara de svåraste att ta sig an, då de ibland kräver viss bakgrundskunskap, både litteraturvetenskapliga och historiska. Fokus ligger dock inte på relationen mellan litteratur och samhälle, utan på litteraturanalysen och hur, exempelvis, berättartekniska begrepp kan användas i elevens egen argumentation av den egna tolkningen. Tolkningarna av texterna ska förhålla sig till tema, genre eller författarskap. För det högsta betyget A, och i viss mån för betyget B, ska eleven kunna göra utförliga, textnära analyser ur flera perspektiv. En sådan formulering tål att tolkas, men genomgående för alla betygskriterier är att litteraturvetenskapliga begrepp och verktyg ska hjälpa eleven i analysen av den lästa texten.

2.4 En kort sammanfattning

Föregående redogörelser visar hur studierna av litteratur är uppdelat i tre faser beroende på i vilken kurs ämnet studeras i. Det centrala innehållet i Svenska 1 visar på en bredare syn på skönlitteraturen vilket närmast kan beskrivas som det vidgade textbegreppet. Olika typer av medieformer är integrerade i litteraturundervisningen och huvudsakligt fokus ligger på reflektion, synliggöranden och viss argumentation för elevens respektive iakttagelser. Skönlitteraturstudierna i Svenska 2 kan närmast beskrivas som en träning att förstå skönlitteraturens plats i världen, både från sin egen tid och hur den står i relation till elevens egen tid. Skönlitteraturens relation till samhället är centralt och genomgående och eleven förväntas efter avslutad kurs kunna härleda och förstå etablerade tankar och idéströmningar. Övergången till Svenska 3 visar på hur elevernas litteraturkunskaper förväntas förhålla sig mer litteraturvetenskapligt, både med tanke på kunskapskraven som kräver ett varierat bruk termer och begrepp, och med anledning av vilka texttyper kursen ska innehålla och analysera. Formuleringarna är generellt ganska diffusa, skönlitteraturen definieras inte som term mer än att den ska vara från olika tider och vara skriven av både kvinnor och män. Det kan ses som problematiskt, då populärlitteraturen per definition inte nämns. Svenskämnets traditioner bland lärare kan alltså marginalisera ny litteratur utan att på något vis frångå det centrala innehållet i någon av svenskkurserna. Av den anledningen finns det behov av en populärlitterär djupanalys.

3 Tidigare forskning

3.1 Hungerspelen och klassbegreppet

Dystopin kan beskrivas som att den vittnar om problem från den egna samtiden. Idéströmningar i samhället kan exempelvis presenteras i sin mest extrema form och små tendenser kan få en ledande roll i dystopins översta statsskikt. Därför är det av intresse att inleda med hur den tidigare forskningen ser på relationen mellan *Hungerspelen* och den verkliga världen. Finns det en koppling är den givetvis viktig för eventuella fynd gällande både köns- och klasstrukturerna.

Frankel (2012) återger Collins egna ord om tillfället då hon fick sina första idéer till böckerna. Collins berättar hur hon satt framför TV:n och bytte mellan olika kanaler. "[...] on one channel there's a group of young people competing for, I don't know, money maybe? And on the next, there's a group of young people fighting an actual war" (s. 49).

Frankel beskriver Katniss första kontakt med huvudstaden, där invånarna utövar kulturellt betingad bulimi för att få plats med mer mat. Hon jämför beteendet med människorna från sitt eget distrikt där ingen får äta sig mätt vilket knyts an till hur Panem speglar dagens Amerika, Panems huvudinvånare är ytliga och förtär systematiskt droger och vitaminer med morgonkaffet. Parallellen dras till dagens reality shows där rika och plastikerade människor, precis som i Panems huvudstad, kan ses spendera mängder med pengar på materiella ting, och Frankel aktualiserar klassamhället genom att ifrågasätta det faktum att de kan "spend so much on jeweled dog collars and big-screen TVs while the world goes hungry?" (s. 51).

Clemente (2012) undersöker *Hungerspelen* i sin artikel genom att analysera böckerna ur ett politiskt, ett ekonomiskt och ett historiskt perspektiv. Analysen grundar sig på de strukturella likheter Collins böcker visar på i en jämförelse med romarriket och dagens USA.

Överheten i böckerna, som utgår från huvudstaden med president Snow i spetsen, ställs emot det ekonomiska inflytandet som Wall Street har på dagens amerikanska politiker. Clemens antyder att klassamhället i böckerna är en reaktion på det samtida ekonomiska tillstånd som USA befinner sig i och menar på att det finns en underton i Collins böcker som manar till ökad medvetenhet och engagemang (s. 21). Även om sådant även kan

leda till personligt lidande, då medvetenheten om orättvisorna ökar, så fungerar Katniss, enligt Clemente, som en symbol för avslöjandet av statliga lögner.

Underklassen i *Hungerspelen*, d.v.s. distrikt 12 samt det påstått förintade distrikt 13, allierar sig med Katniss i hennes personliga kamp och utmanar huvudstaden, vilket skulle kunna betyda, enligt Clemente, att Collins uppmanar sina unga läsare till att kritisera de nuvarande politikerna och makthavarna.

Clemente drar även paralleller till det kalla kriget och vilka effekter konflikten hade på invånarna i USA och Ryssland. I länder där militär upprustning och ökad övervakning sker, marginaliseras även respektive befolkning. Invånarna i Panem får befara liknande situation då skrämselfpropaganda och urlakning av de egna resurserna inte bara skapar ett tydligt klassamhälle, utan också dramatiskt försämrar det ekonomiska väståndet (s. 27).

I likhet med Clementes analys av *Hungerspelen*, ställer sig Pavlik (2012) bakom teorierna om hur *Hungerspelen* beskrivs som en näst intill fascistisk stat. Han använder sig av Umberto Ecos ord² i sin beskrivning av Panem och hur dess klasstrukturer påminner om fascistiska samhället från tiden innan andra världskriget.

Pavlik problematiserar moralen i tillvägagångssätten i *Hungerspelen* genom att belysa hur Coin, ledaren i distrikt 13 och slutligen presidenten över Panem, inte fransäger sig odemokratiska medel i jakten på toppen i Panems klassamhälle, då "Coin's own regime is not above such practices, and she is not beyond her own brand of ruthlessness" (s. 33).

3.2 Hungerspelen och genusperspektivet

Genusperspektivet i den här uppsatsen syftar även till möjligheterna att kunna undersöka vilken relation individen har till staten. Katniss har familj (mor och syster), men kan också beskrivas som ensam i sin kamp för överlevnad. Relationen mellan individ och samhälle blir kanske som tydligast här, inte minst med bakgrund av hur klassamhället ser ut och vilka begränsningar, både regionala och personliga, som existerar i Panem.

Katniss, som ung kvinna och symbol för motståndet, är inte helt oproblematiserad, hävdar Montz (2012), då serien av händelser som till slut leder till upproret är starkt bundna till Katniss och hennes maktposition. Montz uppmärksammar hur kvinnorna i boken får en passiv roll i momentet när de ska kläs på av människorna runt omkring dem. Montz

---

² Umberto Eco höll ett hyllningstal 1995, 50 år efter andra världskrigets slut, som byggde på hans uppsats "Ur-Fascism" (Evig Fascism).

fortsätter och poängterar hur Katniss, å ena sidan, uppfyller normen för vad en kvinna är då hon passivt låter sig bli påklädd och sminkad. Å andra sidan är kläderna i sig och dess utformning inte förknippade med kvinnlighet eftersom tanken med kläderna är att skapa sig en maktposition, i det här fallet en fördel i hungerspelen. Montz ser på spektaklet kring Katniss utveckling som ett uppror mot själva feminiteten (s. 139).

Lem och Hassel (2012) förklarar hur Collins har kastat om könsrollerna mellan Katniss och Peeta. Katniss balanserar traditionella manliga attribut, exempelvis självständighet och självförsörjning, med idealiserade kvinnliga kvaliteter, exempelvis sårbarhet och yttre skönhet. Attributen gör Katniss till en mansidentifierbar kvinnokaraktär (s. 118). Liknande omkastningar av könsroller och genus, menar Lem och Hassel, kan ses i dagens mediala brus och är ett steg i ledet i syfte att sudda ut det stereotypa kategoriserandet om "blått och rosa" (s. 120).

Mitchell (2012) analyserar *Hungerspelen* utifrån queerteorin³ och inleder sin artikel genom att argumentera för att Katniss som genusföränderlig karaktär innehar olika roller. Katniss roller som syster, mördare och politisk symbol är i sig själv bevis för att Katniss är "a gesture of queerness" (s. 128). Spelreglerna i hungerspelen tillåter sponsorer att bistå deltagarna med fördelar och Katniss, fortsätter Mitchell, anpassar sina medvetna och situationsbundna val till olika könsbundna roller för att tillgodose sina behov.

Förutsättningarna i huvudstaden, och därför också i hungerspelen, är baserade på en normaliserad maskulinitet, men Mitchell påvisar att Katniss, trots sin passivitet under skapandet av "flickan som det slog gnistor om", systematiskt bryter mot sin givna roll, och genom att hon varken utesluts från spelen eller blir straffad för sitt beteende accepterar huvudstaden könsförändringen vilken Katniss förkroppsligar.

Peeta är i viss mån Katniss motsvarighet som manlig karaktär, menar Mitchell, då Collins har valt att ge honom kvinnliga attribut, då han jobbar i bageri m.m., och på så vis underminas också Peeta som en möjlig vinnare eftersom han inte är porträtterad som en manlig (stark) deltagare i hungerspelen. De kvinnliga attributen som beskriver Peeta signalerar svaghet och förstärker bilden av Katniss som könsföränderlig överlevare och mördare (s. 132).

---

³ En samlingsbenämning på olika teoretiska perspektiv som utvecklades för att analysera sexualitet, identiteter, strukturer och värderingar vilka är historiskt betingade (ne.se)

4 Analys

Analysen utgår i huvudsak från de normer, levnadsvillkor och ramverk som finns i Panem, framtidens Amerika. Analysen inleds med en redogörelse över Panems maktstrukturer samt vilka normer och lagar invånarna är tvingade att rätta sig efter, då dessa är en förutsättning för analysen av köns- och klasstrukturer. Både klass och kön kommer genomgående kontrasteras mot eventuella förändrade eller bestående maktstrukturer och de kommer analyseras som en funktion för Katniss möjlighet att utvecklas. Alla sidreferenser refererar till *Hungerspelen* om inget annat anges.

4.1 Panem, hungerspelen och slåttern

Panem är en hierarkiskt uppbyggd stat. Efter ett uppror håller stadsmakten invånarna i ett järngrepp, där övervakning, hot om våld och skrämselfpropaganda är de främsta maktverktygen. Staten är indelad i tolv olika distrikt vilka alla fyller en samhällslik funktion. Respektive distrikt bistår huvudstaden med ett specifikt urval av råvaror och material. Före upproret bestod Panem av tretton distrikt, men när upproret misslyckades utplånades Distrikt 13 som nu används som ett avskräckande exempel, ett hot om vad som kommer att drabba dem som på nytt skulle försöka trotsa stadsmakten. President Snow har absolut makt och styr ensam Panem. Han är direkt inblandad i hungerspelen och är en drivande faktor i den politiska baktanken med spelen.

Hungerspelen är en symbol för upproret, men också en hänsynslös maktfaktor som sliter isär och skapar missnöje både i och emellan distrikten. I den inledande fasen av hungerspelen hålls slåtterdagen, en tillställning där invånarna i respektive distrikt samlas och ser på när ungdomarna väljs ut genom en slumpmässig dragning. Fattigdomen är utbredd i Distrikt 12. De som är aktuella för dragningen under slåtterdagen har möjligheten att anmäla sig på fler lappar i utbyte mot säd och olja (s.16). Risken att bli vald till att delta i hungerspelen ökar, men risken att dö av svält minskar.

Namnet på den första lappen som dras lyder "Primrose Everdeen", Katniss systersyster. Katniss anmäler sig omedelbart som frivillig och i samma stund inser hon att beslutet är revolutionerande, då liknande handlingar (att ersätta familjemedlemmar) är så sällsynta att de nästan aldrig förekommer (s. 27). Det tycks finnas en medvetenhet kring det politiska maktspillet hos Katniss redan i de inledande sidorna av boken. Missnöjet mot hungerspelen,

vilket senare visar sig vara etablerat även i de andra distrikten, visar sig i stunden då Katniss går upp på scenen i sin systers ställe. Fler och fler i publiken för tre fingrar till munnen och sträcker sedan fram handen mot Katniss (s. 25). Tacksamhetsgesten blir till viss mån symbolisk för Katniss kamp mot staten.

Varje distrikt måste offra två av sina unga mellan tolv och arton år som straff för upproret. Huvudstadens invånare behöver inte delta utan ser istället hungerspelen som underhållning då hela spelet sänds direkt i tv. Förutom att invånarna i distrikten tvingas lämna ifrån sig sina barn kräver huvudstaden att de ska se hungerspelen som en festival (s.20). Vadslagning och underhållning kring spelet är vanligt förekommande och sponsorer får gå in och hjälpa spelarna när spelen väl har startat. Frankel (2012) uppmärksammar reality-fenomenet och hur tv-mediet idag avhumaniserar deltagarna genom samma princip som förekommer i Collins hungerspel. Samma tendens har Collins tagit till vara på och använt i skapandet av förhållningssättet som invånarna i Panems huvudstad har gentemot deltagarna i hungerspelen. Kapital och underhållning blir en essentiell del av programidén och verkar inte ta hänsyn till annat än konsumentens underhållningsbehov. Deltagarnas välmående tas inte hänsyn till, utan ses som en kostnad för att tillfredsställa majoriteten. I Collins fall, innebär det en falsk trygghet både för Panems stat och invånare. Huvudstadens absoluta makt vilar på distriktens rädsla och påtvingade uppoffringar, en klasstruktur som fångslar övriga medborgare i Panem.

Frankel ser även en koppling till dagens deltagare i reality shows där plastikopererade deltagare spenderar stora summor pengar på till synes oviktiga materiella ting, medan utbredd svält och fattigdom förekommer utan några avgörande, handlingskraftiga åtgärder från de rika. Invånarna i huvudstaden beskrivs som plastiga med färgat hår och glittrigt smink, medan invånarna i Distrikt 12 inte ser någon mening med att tvätta bort koldammet från distriktets huvudsakliga inkomstkälla, nämligen kolgruvan. Relationen mellan huvudstaden och Distrikt 12 avgörs inte enbart på grund av människornas utseende eller yrkestillhörighet utan består av en serie dynamiska relationer inom respektive samhällsklass. I nästa kapitel analyseras betydelsen av klassamhället för invånarnas dagliga liv.

4.2 Distrikt 12 och klassresan

Distrikt 12 är Panems lägsta distrikt i en nedgående hierarkisk ordning. Katniss bor i en stadsdel som kallas Sömmen. Mycket riktigt, precis som namnet vittnar om, avgränsar stadsdelen Distrikt 12 från Ängen, ett område som leder till Stängslet. Bakom Stängslet är det förbjudet område och det är just bortom Stängslet som Katniss beger sig för att jaga.

Kolgruvan genererar en stor arbetarklass i Sömmen, de flesta av de vuxna männen arbetar i gruvan. Dock finns det en liten skara som kan hänföras till "köpmannaklassen" (s. 12). Katniss mor tillhörde köpmannaklassen innan hon gifte sig med Katniss far och på så vis gifte ner sig i klassamhället i Distrikt 12. Attributen som utmärker köpmannaklassen är, exempelvis, blont hår och blåa ögon. Både Katniss mor och Prim innehar dessa attribut och utmärker sig på så vis i Sömmen. Arbetarklassen, vars föräldrar arbetar i gruvan, beskrivs som utmärklade människor med svart, rakt hår och olivfärgad hud.

Det förekommer sällan att dessa två samhällsklasser interagerar, vilket tyder på slutna, osynliga barriärer vilka delvis är ett resultat av hungerspelen. Ungdomarna vars föräldrar tillhör köpmannaklassen behöver sällan ställa upp i slåttern med fler lappar än vad de tvingas till. Missnöjet över orättvisan håller därför isär de båda klasserna.

Clemente (2012) påvisar hur klassamhället i *Hungerspelen*, från President Snow i toppen till arbetarna i kolgruvan i Distrikt 12, skäligen kan vara en spegelbild av dagens Amerika. Invånarna i Distrikt 12 nekas kunskap och information om staten. Clemente hävdar att Collins mycket väl uppmanar till ökad medvetenhet och engagemang.

Clementes påståenden har visst stöd i texten, inte minst vid tillfället då Katniss tar Prims plats i hungerspelen. Tacksamhetsgesten har sin början hos de allra lägsta i samhället, de som kämpar i kolgruvan. Eftersom den omfattande bevakningen av slåttern är direktsänd bevittnar resten av Panems befolkning gesten som sprider sig i folkmassan. Å andra sidan finns det anledning att se på klassamhället i Panem ur ett rationellt, kapitalistiskt perspektiv. Tillgång och efterfrågan är en hörnsten i den kapitalistiska marknadsmodellen, utan dess kraft skulle kapitalistiska idéer vinna föga kraft på den politiska scenen. För att förstå Collins bild av Panems lägsta distrikt behöver det också finnas en acceptans för att det alltid kommer att finnas en lägre klass i ett kapitalistiskt samhälle. Oberoende av vilken grad av välstånd som denna klass besitter, behövs denna klass, som en nödvändighet i den kapitalistiska staten, i det här fallet Panem. Clementes analys av förtrycket i Panem

understryker hur överklassen har vuxit sig mycket stark. Kapitalet och makten är fördelad på en minoritet av Panems invånare och parallellen till Wall Street är därför inte helt orimlig.

Collins problematiserar klassamhället genom att separera Distrikt 12 i ett undre klasssystem. Ett resultat av denna undre klassdynamik fungerar som en inre motsättning och ett försvagat motstånd mot Panems överhet. Konflikten gestaltas av Collins i mötet med Madge, borgmästarens dotter. Hon är tillika blond och blåögd och klädd i en fin klänning som är dekorerad med en guldbrosch (s. 15). Katniss observerar broschen, värderar den och överför värdet i mat (flera månader för en hel familj). Splittringen mellan klasserna i Distrikt 12 är också ett resultat av förmånerna som köpmannaklassen erhåller av staten. Den relativa rikedom ger köpmannaklassen möjligheten att inte beblanda sig med arbetarklassen mer än nödvändigt.

Det finns alltså en odelbar makt för de invånarna som tillhör köpmannaklassen. Eftersom de fortfarande tillhör Distrikt 12 har de ingen större makt utanför det egna distriktet, men innanför gränserna har de ett övertag gentemot arbetarklassen. Denna maktstruktur inom Distrikt 12 blir svårangripbar eftersom fienden inte per definition är staten, även om källan till missnöjet är Panems överklass.

En viktig faktor i samhället i Distrikt 12 är den svarta marknaden kallad Hällen. Där byter invånarna varor med varandra, och kapitalet är det subjektiva värdet som parterna tillskriver sina varor.

Katniss kan ses som en karaktär som befinner sig i gränslandet mellan de båda klasserna. Som dotter till en kvinna från köpmannaklassen och en gruvarbetare byter hon och förhandlar med varor som hon skaffar utanför Stängslet. Köpmännen i Hällen är medvetna om att hennes varor är olagliga, men väljer att ignorera faktumet och istället utsätter de sig för risken att bli upptäckta till förmån för Katniss åtråvärda byten. När Katniss återvänder hem tillhör hon ett köpmannaklasshem, där både hennes mor och Prim, med sitt blonda hår och blåa ögon, väntar på henne. I viss mån rör sig Katniss därför mellan de olika klasserna, och beroende på i vilken miljö hon befinner sig i orienterar hon sig fritt och strategiskt för att kunna försörja sin egen familj.

Katniss skaffar sig därför egenskaper som gynnar henne, inte minst när hon anländer till huvudstaden, där hon hamnar i händerna på överklassen. Till skillnad från andra spelare vet hon hur hon ska spela rollen och orientera sig bland överklassens människor.

Eftersom hungerspelen till viss del bygger på sponsorer behöver Katniss charma de rika, en strategi som efter visst motstånd fungerar framgångsrikt.

Panems regim och klassamhälle förändras när Katniss möter livsstilen i huvudstaden. Å ena sidan är livet fyllt av nöjen, glittriga klädesplagg och god mat - ett överflöd som man inte kan drömma om i distrikt 12. Å andra sidan vilar regimens järnhand tungt i det fördolda. När någonting bryter normen för vad som är accepterat, straffas invånarna obarmhärtigt och våldsamt.

Pavlik (2012) jämför och liknar Panem vid en näst intill fascistisk stat, liknande de som existerade innan andra världskriget. Överflödet hos Panems överklass kan säkerligen jämföras med välståndet hos tidigare fascistiska ledare. Kontrasten är svår mot svälten i Distrikt 12. Fascismen i *Hungerspelen* är dock inte direkt knuten till ursprung eller kultur, utan ligger som en underton i människans yttre attribut, de som förhållandevis kan vara enklare att förändra. Invånarna i de lägre distrikten beskrivs som mörkhåriga, mörkare ton i huden, smutsiga, medan överklassen har vita leenden och ljus hy. Clementes parallell till dagens Amerika kan möjligen ses ur ett etnologiskt perspektiv, där ekonomisk, social och strukturell klasstillhörighet är viktiga faktorer i en nationell segregationsproblematik. Invånarna i Panem bedöms efter respektive distrikts epitet och därmed bedöms också dugligheten som medborgare samt som deltagare i hungerspelen. Dessa fördomar existerar alltså i själva strukturen i samhället, en institutionaliserad sådan som få medborgare kommer ifrån. Katniss är i detta fall unik, då hon har en rörlig roll. I och med hungerspelen påbörjar hon också en klassresa, dels genom att delta i hungerspelen och på så vis bli hyllad för sitt mod, men också på grund av att hennes popularitet ökar bland överklassen. Senare visar det sig att hon har blivit en symbol för motståndet. En sådan roll är klassöverskridande på många vis. De flesta distrikten ansluter sig till en början i hemlighet till motståndet, till den klasslösa flickan som trotsar huvudstadens totalitära styre. Katniss dynamiska förhållande till Panem visar sig vara svårt att styra och kontrollera, eftersom Panems överhet, President Snow med flera, har svårt att finna allierade i staten. När majoriteten ser hur en ensam flicka står upp mot skräckväldet blir det strukturella klassamhället utmanat och i viss mån krackelerar det redan under Katniss deltagande i hungerspelen.

Gale, Katniss jägarpartner och goda vän, beskriver Katniss som en jägare i de inledande sidorna av boken genom att upplysa henne om att "du vet hur man dödar" (s. 37). Ändå tvekar Katniss inför sin uppgift. Vinnaren av hungerspelen gör definitivt en klassresa.

Man erbjuds som vinnare förmåner och tillgångar som markant förbättrar den egna livssituationen. Därför finns det anledning att se på hungerspelen som en företeelse med ekonomisk vinning. Katniss tvekar alltså inte enbart inför en hypotetisk situation i vilken hon kan tvingas döda en annan människa. Hon är inte heller säker på om hon vill acceptera gåvorna från överklassen, med andra ord: hon vill inte göra karriär.

Att påstå att hungerspelen ger möjlighet till karriär är naturligtvis inte helt oproblematiskt. Men det finns anledning att titta närmare på fenomenet, inte minst genom ett klassperspektiv. Deltagare från de övre distrikten, exempelvis Distrikt 1 och Distrikt 2, är etablerade hänsynslösa mördare. Redan som barn tränas de inför spelen och i motsats till invånarna i Distrikt 12 anser människorna i de övre distrikten att det är en stor ära att få delta och vinna hungerspelen. Deltagarna från de övre distrikten kallas för "karriäristerna". Vid upprepade tillfällen uttrycker Katniss oro över deras deltagande och de är högt aktade av de andra deltagarna. Efter hungerspelens första dag uttrycker Katniss att det inte är särskilt överraskande att ungdomarna från Distrikt 1 och Distrikt 2 har överlevt (s. 132). Dessa ungdomar strävar uppåt och faktumet att de kallas för karriäristerna är ett argument för att hungerspelen, till viss del, är en katalysator för en framtida klassresa, trots att forna deltagare fortfarande är bundna till respektive distrikt. Å andra sidan bör konsekvenserna lyftas fram, de som är ett direkt resultat av en potentiell klassresa. Deltagaren som vinner har med stor sannolikhet tvingats döda. För att möjliggöra en klättring i Panems hierarkiska struktur behöver deltagaren betala ett högt pris. Clemente uppmärksammar den här problematiken och lyfter tanken om att Collins medvetet planterat den här moralen i boken i ett försök att öka medvetenheten hos läsaren, delvis i ett demokratiskt syfte.

Det finns visst stöd för en sådan tolkning, eftersom faktumet om karriäristerna i hungerspelen kvarstår. Avhumaniseringen av människorna, dels i hungerspelet men också i jakten på framgång i en stat där makten finns hos en liten minoritet av befolkningen, blir då en allvarlig konsekvens i sökandet efter rikedom. Moraliskt sett tar Katniss avstånd från karriären och hon agerar endast då situationen tvingar henne till våld. Katniss vill inte tillhöra överheten eftersom hon inte accepterar moralen i livsstilen. Dessutom påminner hon läsaren vid upprepade tillfällen om hur hon relaterar till sin familj och värderingarna i Distrikt 12. Även om huvudstaden och President Snow lockar med rikedomar och ett bättre liv tackar Katniss nej statens mutor och håller istället fast vid de värderingar som tillhör arbetarklassen i Sömmen i Distrikt 12.

4.3 Katniss - flickan det slog gnistor om

Möjligheterna för Katniss att röra sig friare i Panem än de flesta andra medborgarna skapas i stor utsträckning av henne själv och genom omständigheterna kring hennes uppväxt och livssituation i Distrikt 12. Hennes främsta artefakt, som möjliggör hennes dynamiska klasstillhörighet, är hennes pilbåge. Detta jaktredskap ger henne en överhand i byteshandeln eftersom hon kan erbjuda sällsynta varor och det blir också, i viss mån, en symbol för hennes motvilja att rätta sig efter Panems lagar.

Till en början med tillhör Katniss inte stereotypen för hur en kvinna ska vara och agera. Redan i de inledande sidorna presenteras en ung, beslutstagande kvinna. I dialog med Gale, när de jagar i skogen, deklarerar hon att hon "aldrig vill ha barn" (s. 13). Påståendet kan ses som en markör mot könsstrukturerna och mot den manliga etablerade normen som, exempelvis, ser barnafödande som en kvinnlig skyldighet. Ur ett historiskt perspektiv avgjordes många gånger en kvinnas kvinnlighet genom hennes förmåga att föda barn. Katniss varken accepterar eller rättar sig efter dessa normer. Istället är hennes huvudsakliga uppgift i skogen att ta liv. Gale ifrågasätter om det är någon större skillnad på att ta ett djurs eller en människas liv när han säger farväl till Katniss då hon ska bege sig mot huvudstaden. Hon svarar att om hon glömmer bort att det är människor som hon slåss emot är det ingen skillnad alls (s. 38). Hennes kommentar kring Gales påstående kan vara ett tecken på att hon är medveten om avhumaniseringen som sker under hungerspelen. Dessutom visar det på ett motstånd mot dödande, men inte ett sådant som ger mat eller andra varor genom byteshandeln. Det finns en tydlig moralisk skiljevägg hos Katniss som inte stämmer överens med den påtvingade moralen i Panems politiska maktstruktur.

Mitchell (2012) uppmärksammar hur Katniss rör sig mellan olika roller genom att analysera hennes maktposition utifrån queer-teorin. Mitchells slutsats är att Katniss anpassar sig efter situation och skaffar sig fördelar genom att ibland spela rollen som "kvinna" och stundtals bryta normen för att skaffa sig makt. Katniss agerande förskjuter bitvis maktpositionen från det manliga idealet mot det kvinnliga eftersom hon aldrig helt ger upp sin kvinnoroll.

Katniss övertar nästan bokstavligt rollen som manlig familjeförsörjare när hon tar på sig sin döde fars jägarjacka och redan som ung försöker axla faderns roll i familjen (s. 28-29). Katniss visar upp ett starkt förakt mot sin mors bräcklighet efter att hennes far har

gått bort i en gruvexplosion (s. 47-48). Hennes handlingskraft kan beskrivas som en inre styrka som inte tar hänsyn till könsrollernas strikta normkultur.

Liknande symboler kring Katniss rörliga genustillhörighet tar ibland olika uttryck. När hon gör sig fin inför slätterdagen tillåter Katniss att hennes mor hjälper henne med håret och kläderna. Hon får en blå klänning och det flätade håret sätts upp. Katniss syster Prim kommenterar hur fin hon är. Katniss svarar: "men jag är ju inte mig själv" (s. 17). Katniss kommentar visar på en medvetenhet kring hennes verkliga person och vem hon låtsas vara inför tv-kamerorna och inför resten av distrikten som följer sändningen från sina hem. Katniss påstående stödjer dessutom Mitchells teori om hur Katniss anpassar sig efter normerna för att få mer makt. När hon ersätter Prim i hungerspelen är det inte en erfaren jägare människorna i Panem ser, utan en ung flicka med flätat hår och med frihetens färg på klänningen. På så vis blir hennes makt, som delvis är beroende på hennes egenskaper som jägare, dold, men förvandlas till en viktig funktion under hennes deltagande i hungerspelen.

Lem och Hassel (2012) uppmärksammar de förväxlade könsrollerna mellan Katniss och Peeta, en företeelse som de kallar för ett försök till att suddas ut gränserna mellan "blått och rosa". Katniss framställs, som tidigare nämnts, som en självständig och beslutstagande kvinna, medan Peeta får en mer passiv roll. Han är bagarsonen som inte vet mycket om våld och jakt och beskrivs som en ung man från köpmannaklassen (s. 26). Han är blond och blåögd och i relationen mellan Katniss och Peeta är det han som försöker vinna Katniss gunst. Med andra ord så visar han på viss undergivenhet, vilket bryter mot könsstereotypa normer.

Inför hungerspelen invigningsceremoni genomgår deltagarna en process där de tvättas, kläs på och förbereds inför att gå upp på scen inför tusentals av huvudstadens medborgare. Väl på scenen intervjuas de och får möjlighet att uttrycka sig positivt och förväntansfullt om spelen (något annat tillåts inte av staten). Under Katniss förvandling anpassar hon sig till maktens regler genom att vara tyst och inte klaga under de stundtals smärtsamma behandlingarna (s. 54). När hon har tvättats står hon inför sin stylist, Cinna. Mitchell hävdar att här sker det en förändring i Katniss förhållningssätt till sin könsroll. Innan är hon passiv och foglig under förberedelserna, men nu skiftar hennes roll. Katniss utstyrelse är en symbol för styrka och i förlängningen är det ett försök av Cinna att skaffa henne makt innan spelet. Som tidigare nämnts bygger spelidén på att sponsorer går in och hjälper sina favoritdeltagare. Nu spelar Katniss spelet och bryter mot sin könsroll. Flickan som klev upp

på scen i sin blåa klänning har ersatts av en krigare, vars kroppsstrumpa avger en syntetisk eld. Hennes roll blir med en politisk och effekten av hennes brinnande utstyrsel beror till stor del på motsättningen mot huvudstadens könsroller och normer för hur en flicka från Distrikt 12 ska föra sig och se ut. Åskådarnas reaktioner och positiva tillrop förvandlas till Katniss fördel eftersom hennes popularitet fungerar som en maktfaktor. Cinnas medhjälp till Katniss förvandling är en avgörande faktor. Inte minst eftersom Cinna tycks vara medveten om vilken funktion kroppsstrumpan har i invigningsceremonin. Trots Katniss passivitet under påklädningen får hon hjälp att skapa den nya bilden av flickan från Distrikt 12.

Montz (2012) väljer att gå steget längre och beskriver Katniss motstånd mot Panem samt dess könsstrukturer som ett motstånd mot själva feminiteten. Hon skaffar sig makt genom hungerspelen och brukar sedan den makten mot könsnormen. Montz argument har visst stöd i texten då Katniss återvänder från arenan och inser att hon är helt utmärkt. Hon kan utan svårigheter räkna sina revben efter tiden inne på arenan. Till skillnad från kvinnonormens smala ideal ser aldrig Katniss skönhet i sin tunna kropp, utan värderar istället muskler och uthållighet. Förhållningssättet till den egna kroppen kan vara en markör mot dagens skönhetsideal. Katniss påstående passar också väl in på Mitchells slutsats om hur Katniss rör sig mellan olika könsroller, då exempelvis muskler är ett manligt skönhetsideal. I samband med Katniss upptäckt förbereds hon åter för att möta invånarna i huvudstaden. Klänningen som hon ska bära har inlägg i bysten och hon blir upplyst om att övermakten från början ville operera henne i syfte att framstå som mer kvinnlig inför återmötet med publiken (s. 292). Även efter att hungerspelen har avslutats försöker Panems överhet kontrollera Katniss, trots att hon regelbundet, vid upprepade tillfällen, har utmanat sin roll som ung kvinna och gjort uppror mot passiviteten. När hon ska presenteras objektifieras hon åter och tvingas bort från rollen som jägare och mördare och in i rollen som passiv kvinna. Attributen är redan föreskrivna och hon har ingen möjlighet att neka, utan måste ikläda sig den förutbestämda, och för staten politiskt gynnsamma, kvinnostereotypen.

5 Resultat och slutdiskussion

5.1 Komplikationerna i Panem

Strukturerna i Panem kan beskrivas som minst sagt komplicerade. De till synes fasta och på förhand fastställda klasserna är inte lika oproblematiske som man från början kan tro. Distrikt 12 uppvisar en mängd olika faktorer som möjliggör eller förhindrar invånarna att leva fritt i sitt eget land. Konflikten mellan arbetarklassen och köpmannaklassen är ett hinder för medborgarnas förmåga att utvecklas och göra karriär. Systemet tillåter inte den dynamik som trots allt krävs för att samhället ska kunna fungera demokratiskt. Invånarnas funktion är från födseln redan fastställd, den går inte att förändra och detta system kontrolleras genom en rad hot om våld och bestraffning. Katniss unika roll, både ur ett köns- och ett klassperspektiv, är en avgörande faktor för hennes rörlighet. Dessutom är hennes rörlighet beroende av andra faktorer, vilka inte per definition kan tillskrivas till varken kön eller klass. Regionaliteten är givetvis viktig för Panems klasssamhälle då distriktet i vilket man föds in i begränsar invånarnas möjlighet att förbättra den egna livssituationen. Regionen är också en beständig faktor som dels påverkar yrkesvalen men också tvingar invånarna i de respektive distrikten att leva ett liv i en redan förutbestämt och statisk klass.

Katniss kvinnoroll är flexibel och rörlig och i viss mån beroende på situation. Hon vet när hon behöver vara passiv och ikläda sig kvinnorollen, och hon vet när den manliga stereotypa rollen gynnar henne, den som tar beslut och är agerande. Katniss axlar rollerna som familjeförsörjare, dotter, affärsman, krigare och jägare. Hennes omfång är stort och i de flesta rollerna är döden i olika grad närvarande. I hemmet axlar hon den döde faderns uppgifter, på marknaden köpslår hon om döda djur, och givetvis i hungerspelen där döden är huvudsaken med spelen. Ändå vill hon inte döda i statens namn. Balansgången är etiskt intressant samt en social markör. Med utgångspunkt i Katniss relation till döden, där själva tagandet av liv är ett verktyg för överlevnad, blir ställningstagandet viktigt. Katniss positionerar sig mot nöjesmorden och ser på jakten som en nödvändighet för överlevnad, inte underhållning.

Katniss genomgår också en fysisk klassresa i och med sin resa genom distriktet till huvudstaden. Vistelsen i huvudstaden är inte långvarig men hennes fysiska närvaro beskrivs som obehaglig och hon känner sig alienerad från livet i Distrikt 12, där tillvaron och värderingarna beskrivs som riktiga och sanna. Familjelivet är en viktig del i Distrikt 12, men i

huvudstaden verkar relationerna mellan människorna vara plastiga och sporadiska. Den ende som Katniss till slut etablerar en relation med är Cinna, som hjälper henne i hennes transformering till "flickan som det slog gnistor om".

Klasshierarkin är även synlig på karaktärernas utseende. Köpmannaklassen i Distrikt 12 har blondt hår och blåa ögon medan arbetarklassen har svart, rakt hår och olivfärgad hy. Skillnaden kan ses ur ett etnologiskt perspektiv och i viss mån härledas till dagens segregerade Amerika. Parallellerna inte helt gripen ur luften. Segregation på grund av utseende och kultur är ett vanligt världsligt förekommande fenomen och det finns anledning att anta att detta fenomen i *Hungerspelen* inte är utan anledning.

I relationen mellan Katniss och Peeta är stereotypa könsnormer omkastade. Peeta får svara för de kvinnliga attributen, exempelvis känslsam och försiktig, medan Katniss beskrivs som beslutstagande och stark.

Faktum kvarstår att Katniss tvingas döda i hungerspelen. Hennes etiska motstånd mot nöjesmord och uttalade förakt mot huvudstadens syn på spelen kompliceras när hon bryter mot sina egna etiska normer. Frågan huruvida Katniss faktiskt anpassar sig till Panems maktstruktur eller befinner sig i en situation som tvingar henne till våld får lämnas obesvarad, då underlaget i analysen inte är tillräckligt för en sådan slutsats. Dock finns det anledning att diskutera huruvida hennes agerande i hungerspelen möjliggör klassresan och på så vis frigör henne ytterligare från förpliktelserna som onekligen är en del av livet i Distrikt 12. Katniss rörlighet kan alltså vara ett resultat av en kompromiss, där hon till slut tvingas eller medvetet åsidosätter sina personliga moraliska värderingar till förmån för en utveckling inom Panems ramar. På så vis är hon inte längre endast flickan från Distrikt 12 utan även en etablerad jägare även hos invånarna i huvudstaden.

Katniss utveckling mot en nationell ikon i *Hungerspelen* har visat sig vara beroende av hennes dynamiska klassbakgrund och hennes införskaffade sociala kompetenser, vilka kommer väl till användning i mötet med invånare från olika sociala skikt. Katniss motstånd mot etablerade normer, från könsnormer till strukturella orättvisor, kan till viss grad tolkas som en önskan om ökad medvetenhet och engagemang. Som individ från Panems understa sociala och fysiska klass kämpar Katniss inte bara mot deltagarna i hungerspelen, utan också mot förutbestämda könsroller, institutionaliserade och upprätthållna av staten. Hennes resa från Distrikt 12 till återvändandet från hungerspelen är inte bara en fysisk sådan utan även en inre resa, där exempelvis hennes moraliska

värderingar delvis blir utmanade i situationer där statens övermakt tvingar henne till våldshandlingar. Regionaliteten är en viktig faktor i Katniss förändring och rörlighet. Regionaliteten kan även knytas an till hennes förändrade moraliska förhållningssätt, eftersom hennes deltagande i överklassen möjliggörs genom en regional förflyttning och med den följer även hennes handlande i hungerspelen. Oavsett vad som är den avgörande faktorn i Katniss förändring går det att fastslå att hennes rörlighet är ett resultat av en rad olika samhälleliga faktorer.

5.2 *Hungerspelen* i undervisningen

Undersökningen visar att det mycket väl finns underlag för att öppna upp dörrarna för populärlitteraturen i klassrummet. Den snäva synen på kanon som hittills har dominerat svenskundervisningen bör få konkurrens av ny litteratur. Skolverket understryker att "undervisningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på (s. 5)." Sett till demokratiuppdraget kan *Hungerspelen* utan svårigheter fungera som underlag för undervisningen i svenskämnet, både som diskussionsunderlag för generella samtal och för mer ingående textanalyser. Innehållet i *Hungerspelen*, som analysen visar, ger en god bas för sådana diskussioner. Eleven får även möjlighet att pröva och ställa sina egna värderingar emot texten, inte minst med stöd i svenskämnets syfte i Lgr 11, där undervisningen ska syfta till att "eleverna utvecklar förmåga att använda skönlitteratur och andra typer av texter samt film och andra medier som källa till självinsikt (s. 160)." Att arbetet med skönlitterära texter kan hjälpa eleven att utveckla demokratiska värderingar är inget nytt, men att påstå att populärlitteraturen borde finnas till grund kan anses provocerande. Äldre skönlitterära dystopier, exempelvis *1984* och *Kallocain*, har redan den uppgiften i klassrummet, även om de används i väldigt olika utsträckning.

Med den utgångspunkten finns det anledning att lyfta Perssons (2007) resonemang vilket i regel ifrågasätter om den viktigaste frågan verkligen är "hur" en text berättas istället för "vad" den berättar (s. 252). Perssons ståndpunkt i frågan stämmer väl överens med resultatet av analysen i den här uppsatsen. Det går bara att spekulera i huruvida *Hungerspelen* kommer att kanoniseras, men faktum kvarstår - *Hungerspelen* innehåller viktiga faktorer som kan hjälpa elevens demokratitänk. Eftersom berättelsen är såpass dynamisk, med exempelvis skiftande moraliska värderingar, kan dessa faktorer lyftas

upp både som en del av ett demokratiskt samhälle, men också som faktorer som utmanar redan rådande värderingar och normer.

Öhman (2008) beskriver också en litterär plattform där kanonkategoriserandet, med ett högt och ett lågt, långsamt har börjat suddas ut, även om gränserna fortfarande finns kvar i varierande grad (s. 97). Det som håller på att ske är alltså att synen på litteraturen har blivit mer förlåtande, det vill säga att populärlitteraturen gradvis vinner mark i det finkulturella rummet. Tröskeln som förut har separerat olika texter är idag inte lika hög som den har varit. Öhman pekar även på hur litteraturen i allt snabbare takt adapteras in i exempelvis filmmediet. Denna utveckling ställer också nya krav på berättartekniker vilka svarar mot en snabbt föränderlig värld. Litteraturens uppdrag är att i viss mån avkoda och problematisera samtiden och om man inte tar vara på nya uttryck, däribland populärlitteraturens ibland otraditionella textstruktur, menar Öhman, riskerar man också att gå miste om viktig kunskap om omvärlden som kan röra allt från könsskillnader, makthierarkier, vänskap och våld (s. 104). Om man ser till "hur" en text berättas kan äldre litteratur uppfattas som svårläst, eftersom språket utvecklas konstant. Om man ur demokratisynpunkt ändå vill komma åt de faktorer som Öhman nämner i sin text kan populärlitteraturen fungera som en inkörsport, inte minst för mindre läsvana elever. Om liknande faktorer redan finns i nyutgiven litteratur, som per definition inte behöver vara sämre berättad, blir de lättare lättillgängliga när läraren kan undvika exempelvis språktrösklar som eleven kan uppleva som ett problem då hen läser äldre litteratur.

Det finns stöd för att släppa in *Hungerspelen* i undervisningen i det centrala innehållet i Lgy11. I Svenska 1 kan läraren motivera arbetet med *Hungerspelen* genom att studera hur berättelsen har förändrats i filmadaptionen. Dessutom finns det visst stöd genom den, om än aningen diffusa, skrivningen som säger att undervisningen ska innehålla både nationell och internationell litteratur. I Svenska 2 blir kan den centrala utgångspunkten i arbetet grunda sig i samhällskritiken i *Hungerspelen*. Som analysen visade finns det stundtals tydliga kopplingar till vår egen samtid och det finns då möjlighet för eleverna att diskutera och jämföra med egna erfarenheter. I Svenska 3 är *Hungerspelen* intressant ur ett berättartekniskt perspektiv och ur genreperspektiv. Här finns det möjlighet att lyfta dystopin samtidigt som läraren kan visa på hur genren har varit etablerad genom tid med hjälp av exempelvis *Kallocain, 1984* och *Du sköna nya värld*.

Undersökningen av *Hungerspelen* har visat, med stöd i den tidigare forskningen, att skönlitterär text kan vara en viktig faktor för att förstå och problematisera dagens samhälle. Tillgången till information har aldrig varit större än vad den är i skrivande stund vilket har resulterat i en mängd nya tillvägagångssätt i syftet att införskaffa ny kunskap. Att undvika populärlitteraturen i undervisningen av anledningen att den inte tillhör det kulturella finrummet är inte länge rimligt. Populärkulturen är en del av samtiden och kan därför betraktas som en viktig källa för att förstå samtida idéströmningar. *Hungerspelen* synliggör flera samtida problem vilket ger eleverna möjlighet att pröva sina egna erfarenheter. Genom det deliberativa samtalet har läraren chans att lyfta aktuella frågeställningar samtidigt som eleverna tränas i det egna demokratiska förhållningssättet.

5 Litteraturlista

Clemente, B, 2012. Panem in America: Crisis Economics and a Call for Political Engagement. I: *Pharr, M & Clark, L, 2012. Of Bread, Blood and the Hunger Games: Critical Essays on the Suzanne Collins trilogy*, ss. 20-29. Jefferson, N.C: McFarland & Co. Publishers.

Collins, S, 2012. *Hungerspelen*. Falun: Bonnier.

De los Reyes, P, 2007. *Intersektionalitet: Reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.

Frankel, V, 2012. Reflection in a Plastic Mirror*. I: *Pharr, M & Clark, L, 2012. Of Bread, Blood and the Hunger Games: Critical Essays on the Suzanne Collins trilogy*, ss. 49-58. Jefferson, N.C: McFarland & Co. Publishers.

Hassel, H & Lem, E, 2012. "Killer" Katniss and "Lover Boy" Peeta: Suzanne Collins's Defiance of Gender-Genred Reading. I: *Pharr, M & Clark, L, 2012. Of Bread, Blood and the Hunger Games: Critical Essays on the Suzanne Collins trilogy*. Jefferson, ss. 118-127. N.C: McFarland & Co. Publishers.

Mitchell, J, 2012. Of Queer Necessity: Panem's Hunger Games as Gender Games. I: *Pharr, M & Clark, L, 2012. Of Bread, Blood and the Hunger Games: Critical Essays on the Suzanne Collins trilogy*, ss. 128-139. Jefferson, N.C: McFarland & Co. Publishers.

Montz, A, 2012. Costuming the Resistance: The Female Spectacle of Rebellion. I: *Pharr, M & Clark, L, 2012. Of Bread, Blood and the Hunger Games: Critical Essays on the Suzanne Collins trilogy*, ss. 139-147. Jefferson, N.C: McFarland & Co. Publishers.

Pavlik, A, 2012. Absolute Power Games. I: *Pharr, M & Clark, L, 2012. Of Bread, Blood and the Hunger Games: Critical Essays on the Suzanne Collins trilogy*, ss. 30-38. Jefferson, N.C: McFarland & Co. Publishers.

Persson, M, 2007. *Varför Läsa Litteratur? Om Litteraturundervisningen efter den Kulturella Vändningen*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket, 2011. *Läroplan, Examensmål och Gymnasiegemensamma Ämnen för Gymnasieskola 2011*. Västerås: Edita.

Öhman, A, 2008. Berättelserna och Populärkulturen. I: Ellvin, M & Holmbom, L, 2008. *Ungdomskulturer - Äger eller Suger? Möjliga Möten inom Svenskämnet*, ss. 93-105. Stockholm: Svenskläraryöningen, Natur och Kultur.

Digital källa

www.ne.se

Jag heter Christian och jag har ett stort intresse för litteratur.

Besöksadress: Kristian IV:s väg 3
Postadress: Box 823, 301 18 Halmstad
Telefon: 035-16 71 00
E-mail: registrator@hh.se
www.hh.se